

Sloup s kaplicí a sochou Krista po bičování a sloup se sochou Panny Marie (Madony) Svatohorské – dvě pozapomenuté plzeňské barokní památky a jejich osudy

VIKTOR KOVAŘÍK – PAVEL ZAHRADNÍK

Klíčová slova: mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Čechách — transfery a devastace sochařských památek — Plzeň — sloup s kaplicí a sochou Krista po bičování z roku 1659 — sloup se sochou Panny Marie (Madony) Svatohorské z roku 1737

Tento příspěvek pojednává o dvou plzeňských dílech barokního sochařství, dochovaných jen torzálně a v důsledku jejich ne vždy radostných osudů též poněkud pozapomenutých. Jde o sloupy ze souboru mnohdy velmi pozoruhodných mariánských, trojičních a dalších světeckých sloupů a pilířů v dnešním Plzeňském kraji. Rozsáhlá souhrnná publikace, která se o nich připravuje, bude dalším dílem v ediční řadě postupně vydávané k uvedenému, poměrně specifickému tématu se záběrem na území celých Čech.¹

Všechny předchozí publikace právě zmíněné řady (kromě četných drobnějších studií a odborných zpráv jde celkem již o šestnáct samostatných knih na způsob vědeckého soupisu) vznikly jako součást výzkumného projektu s pracovním názvem *Morové sloupy v českých zemích*, jenž zahrnuje intenzivní průzkumové, dokumentační, archivní a další odborné práce a je řešen s finanční podporou Ministerstva kultury především pracovníky generálního ředitelství Národního památkového ústavu, ovšem s pomocí mnoha dalších institucí i jednotlivců. Cílem publikací je shrnout a zpřístupnit dosažené poznatky a současně popularizovat téma památek zkoumaného typu.

Při práci na soupisu v Plzeňském kraji se autoři často setkávají s pozoruhodnými sochařskými díly, k nimž osud nebyl, dá se říci, dostatečně příznivý. V minulosti docházelo nikoliv výjimečně k jejich transferům, částečným ztrátám či úplnému zániku. Mnohdy byly fotograficky zdokumentovány ještě v poměrně nedávné době, ale dnes jsou z nich již pouhá torza.

V Plzni se dosud nalézá značné množství barokních sochařských památek, podstatně dotvářejících nebo i ovládajících městské prostředí ve svém okolí. Řada dalších z různých důvodů už nestojí na svém původním místě; obraz města utvářený po staletí našimi předky je bez nich neúplný. V archívech však někdy existují konkrétní údaje o sochařských památkách, jejichž někdejší podobu lze kromě jiného často určit podle dochované historické obrazové dokumentace, uložené v různých institucích. Pokud se sochařské památky dochovaly pouze v torzální podobě, lze v některých případech uvažovat o možnosti jejich obnovy (rekonstrukce) s využitím archivních zpráv a staré obrazové dokumentace.

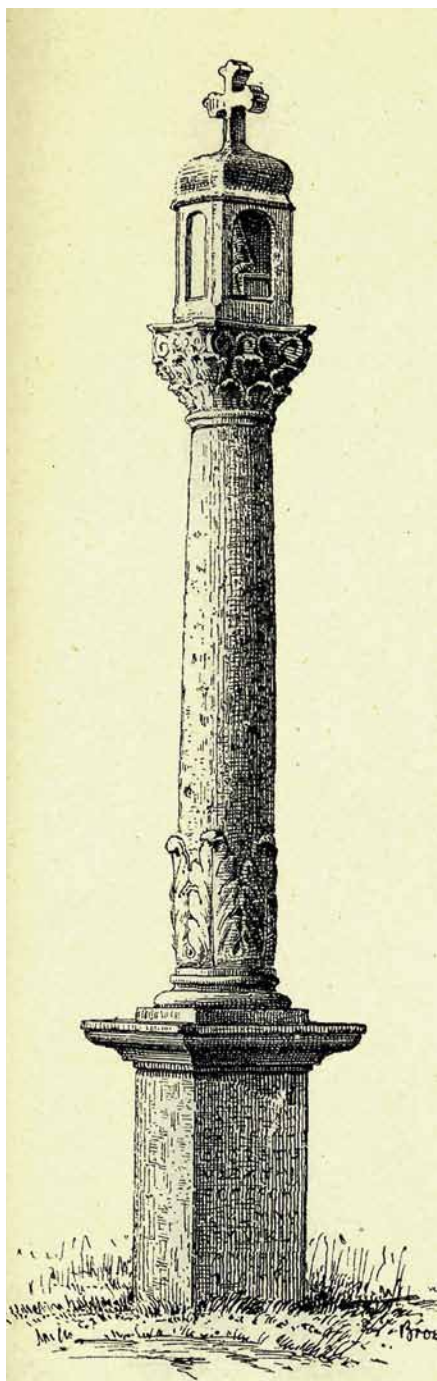
V tomto článku se zabýváme dvěma takovými památkami, které postupně vymizely ze širšího povědomí občanů města Plzně. Jejich fragmenty však na různých místech dosud existují.

Sloup s kaplicí a sochou Krista po bičování z roku 1659 stávající v Plzni-Borech

Jednoduchý pískovcový sloup vycházející ze starého typu božích muk s kaplicovitým nástavcem, jenž je ukončen křížem ve vrcholu, patřil mezi pozdně renesanční či raně barokní sochařské památky širšího území Plzně a jejího okolí. Na hranolovém podstavci s patkou, střední částí a římsou byl osazen dřív, obohacený vespod dobově oblíbeným motivem akantových listů.² Na vrcholu dřívku sloupu se zdobnou korintskou hlavicí spočíval kaplicovitý otevřený nástavec, v němž se nalézala nevelká sedící figura Krista po bičování. Čelní stěnu střední části podstavce zdobí reliéfní kartuše, umístěná ve vpadlém poli a vyznačující se tvaroslovím zavíjeného ornamentu, uprostřed s motivem trojitého kříže a špatně dochovaným zobrazením – znakem. Pravá stěna střední části podstavce nese dnes již jen obtížně čitelný nápis: *A. 1659 // hat diese Martdt// [...] Gott dem all // mechtigen auff // setzen lasen zur // Eren seiner Pein // [...] der er // bare Herr Kasp // ar [...] und // seine [...] [...] // [...] [...] [...] // Ze jména donátora, na rozdíl od letopočtu, zůstalo na nápisu*

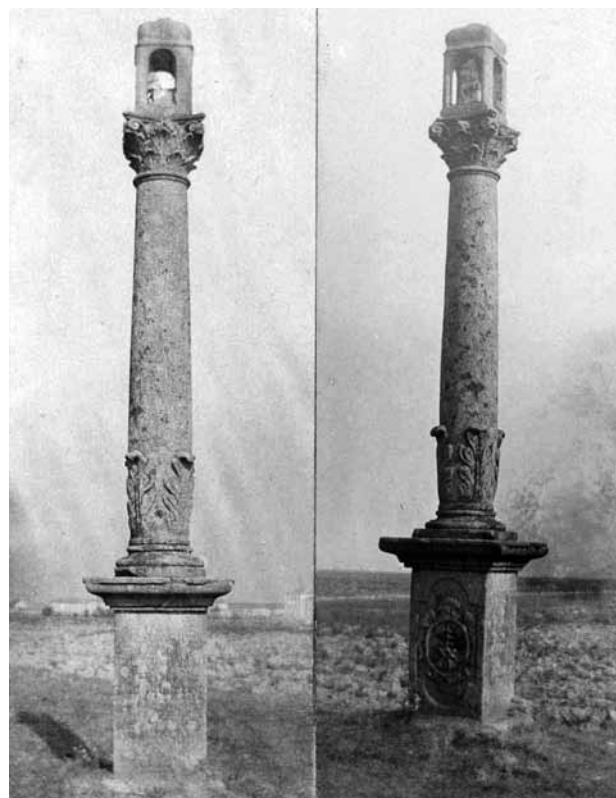
1 Vydání publikace ADAMCOVÁ, K. et al.: *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Plzeňském kraji*, se plánuje na rok 2015. – Za poskytnutí některých archivních materiálů autoři článku děkují Mgr. BcA. Z. Gläserové Lebedové.

2 Motiv akantových listů na spodní části dřívku sloupu se v Plzni a okolí během 17. století objevuje poměrně často, např. na dřívku sloupu s Madonou Plzeňskou z roku 1681 postaveného na dnešním náměstí Republiky, nebo na dřívku sloupu s kaplicí na vrcholu postaveného u hřbitova ve Starém Plzenci v roce 1686.

Obr. 1. Plzeň-Bory, sloup s kaplicí a sochou Krista po bičování. 1659. Původní poloha. Celkový pohled. (Převzato z BROŽ, J.: *Boží muka z Plzeňska a Telecka na Moravě*, kresba na s. 295)

tedy jen několik písmen. J. Škorpil, konzervátor památkové péče na Plzeňsku, z něj už v roce 1906 přečetl pouze křestní jméno *Kaspar*.³ Naproti tomu v nevydaném soupisu plzeňských památek ze dvacátých let 20. století, jenž byl připravován Z. Wirthem, je donátorovo jméno uvedeno v podobě *Lasar de Utern*;⁴ na základě této interpretace soudí K. Foud, že donátorem díla byl „*Vilém Jan Lazar, plzeňský malíř 17. století*“.⁵ Podle dnešního stavu památky, resp. stavu abraďovaného povrchu čelní stěny podstavce s nápisem, se prozatím neodvažujeme dosavadní spor

Obr. 2. Plzeň-Bory, sloup s kaplicí a sochou Krista po bičování. 1659. Původní poloha. Dvojitý celkový pohled. (Fotoarchiv Národního památkového ústavu, generálního ředitelství, inv. č. F051017, foto b. a., před 1906)

o jméno donátora rozhodnout. Jako pravděpodobnější verze křestního jména se nám však zdá *Kaspar*.

Levou, velmi poškozenou stěnu podstavce zdobí vpadlé pole s motivem kříže nahoře, pod ním dvojitý monogram *MARIA* a *IHS* a zcela dole reliéf srdce s obvyklými třemi hřeby. Zadní, též poškozená stěna podstavce je hladká, nečleněná.

Pojednávány sloup uvedl do literatury J. Brož, když v roce 1899 ve svém článku o božích mukách na Plzeňsku publikoval svoji kresbu sloupu (obr. 1) a napsal o něm: „*Zvláště krásný výtvar kamenického díla slohu čistě renaissančního jsou Boží muka jižně od Plzně v levo od silnice klatovské v polích. Na podstavci obroubeném silně vyloženou římsou stojí oblý sloup s attickou patkou a dřikem jemně vydutým, jenž při spodu obložen listy akantovými a na vrchu zakončen krásnou hlavicí korinthskou. Pod baldachýnem sedí umučení Spasitel. Je to skvostná práce kamenická z doby květu renaissance, a jen škoda, že jsa zde vysazen zhoubě, hyne. Již před několika lety*

3 Národní archiv Praha, fond PÚ/R, kart. 61. Archiv města Plzně, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43.

4 Ústav dějin umění AV ČR, Dokumentační a sbírkové fondy, Zdeněk Wirth, krabice XIX, svazek 3, fol. 315. AMP, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43.

5 FOUĐ, K.: *K soupisu kamenných božích muk na území města Plzně*, s. 24–25.

Obr. 3. Plzeň, sloup s kaplicí a sochou Krista po bičování. 1659. Nová poloha poblíž budovy plzeňského muzea. Celkový pohled. (Západočeské muzeum v Plzni, Národopisné muzeum Plzeňska, Kroužek přátel starožitností, inv. č. 11516, foto J. Karel, 1935)

uražen mu křížek s vrcholu. Nápis delší, německý, již zpo-
la nečitelný“.⁶

Sloup se sochou Krista po bičování v kaplici na vrcholu z roku 1659 stál tedy nejspíš od doby svého vzniku v Plzni-Borech, v polích vlevo od silnice směřující do Klatov. Z dnešního pohledu se nalézal na okraji Borského parku a současné městské zástavby. Na tomto místě je doložen jak na starých mapách, tak historickými fotografiemi. Nám známé snímky zachycující vzhled a uvedenou polohu sloupu pocházejí z doby před jeho přemístěním v roce 1906 a jsou uloženy ve dvou sbírkách: ve fotoarchivu Národního památkového ústavu, generálního ředitelství a ve sbírce Ústavu dějin umění Akademie věd.⁷ Jde o tři pohledy na sloup v polích: jeden na jeho čelní a dva na čelní a pravou boční stranu. Na všech záběrech chybí kříž na vrcholu kaplice; pouhé torzo kříže položené na římsu podstavce je vidět na fotografii uložené v Ústavu dějin umění, na obou snímcích z Národního památkového ústavu může být torzo kříže vyretušováno (?; obr. 2). Sloup se tehdy mírně nakláněl na pravou stranu pravděpodobně kvůli sesednutí základu, patka podstavce byla zcela ponořena v okolním terénu.

V roce 1906 byl sloup ze svého místa na Borech přenesen k tehdy nedávno postavené budově Uměleckoprůmyslového muzea v Plzni. Dne 21. 4. 1906 o transferu psal

místní tisk: „Skvostná renesanční Boží muka, která dosud stála na vojenském cvičišti u Borů, nedaleko lawn-tennisového hřiště, budou přenesena a postavena do rondellu k musejní budově, blíže nápodobených hradeb“.⁸ O tomto úmyslu však zřejmě nevěděli v Plzni všichni, takže *Pilsner Tagblatt* dne 28. 6. 1906 znepokojeně čtenářům sděloval, že „pamětní sloup za lawn-tennisovým hřištěm na starém malém vojenském cvičišti najednou zmizel“, a dodával, že „pokud překážel novostavbám nebo majiteli pozemku, mělo se pro něj – dříve než navždy zmizí pod nějakou sutinou nebo v nějakém zdivu – najít místočko ve zdejším muzeu.“ Následujícího dne však *Pilsner Tagblatt* čtenáře již uklidňoval: „Pamětní sloup, který stál za lawn-tennisovým hřištěm na starém vojenském cvičišti a před nějakým časem

6 BROŽ, J.: *Boží muka z Plzeňska a Telecka na Moravě*, s. 294, 298.

7 Národní památkový ústav, generální ředitelství, fotoarchiv, inv. č. F051017, b. a. (Denkmalamt Wien), b. d. Ústav dějin umění AV ČR, Dokumentační a sbírkové fondy, Zdeněk Wirth, krabice XIX. b. a., b. r. – V obou případech jde zřejmě o snímky zasláné konzervátorem památkové péče Emilem Glockerem Centrální komisi pro péči o památky ve Vídni (k tomu viz úda-
je zde níže v textu).

8 AMP, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43.

Obr. 4. Plzeň, sloup s kaplicí a sochou Krista po bičování. 1659. Nová poloha u budovy plzeňského muzea, celkový pohled (půlválcová bašta ani hradba s cimbuřím dnes již neexistují, vysoká budova v pozadí je hotel Continental). (Archiv města Plzně, Místopisná sbírka Ladislava Lábků, kart. 43, foto L. Lábek, b. r.)

odtamtud zmizel, se nachází, jak se nám sděluje, v městském muzeu. Ředitelství ho zamýšlí, nebude-li obecní zastupitelstvo mít proti tomu námitky, postavit v prostoru mezi kostelem a muzejní budovou.“ Výstřižky z obou čísel *Pilsner Tagblattu* spolu s fotografií sloupu poté zaslal konzervátor památkové péče Emil Glocker dne 30. 6. 1906 vídeňské Centrální komisi pro péči o památky, která se díky tomu o zamýšleném transferu dozvěděla.⁹ Centrální komise se hned 19. 7. obrátila s žádostí o bližší informace na J. Škorpila, jenž jí odepsal obšírným přípisem z 24. 7. 1906. V něm se pokusil mimo jiné i přepsat nápis na sloupu a zevrubně vysvětlil okolnosti, jež vedly k transferu památky. V tomto přípisu čteme: „Tato památka pochází z roku 1659. Německý nápis, pokud ho lze přečíst: »A 1659/ hat dieses Martd/ --- Gott dem all/mechtigen auff/setzen lasen zur/ Eren seiner Pein/ ---- der er/ bare Herr Kasp/ar ---- und/ seine ----«, dokazuje, že památka nemá vůbec nic společného s hranicí údajného Valdštejnova tábora. Od bližšího popisu upouštím. Fotografie, kterou c. k. Centrální komisi poslal profesor E. Glocker [správně: Glocker], je zajisté dost jasná, aby bylo možno z tohoto hlediska vydat správný posudek. Pozemek poblíž borské trestnice, vzdálený ½ hodiny

Obr. 5. Plzeň, torzo sloupu s kaplicí a sochou Krista po bičování (na obrázku stojí vpravo). 1659. Stav po živelném transferu v roce 1956. (Na obrázku vlevo leží na zemi torzo sloupu s Pannou Marií Svatohorskou z roku 1737.) (Archiv města Plzně, Místopisná sbírka Ladislava Lábků, kart. 43, foto L. Lábek, 1956)

Obr. 6. Plzeň, vnější plášť presbytáře s opěráky bývalého klášterního kostela františkánů. Kaplice zhotovená v roce 1906 (na snímku je vlevo dole na zemi) pocházející z vrcholu sloupu s kaplicí a sochou Krista po bičování z roku 1659. (Fotoarchiv Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Plzni, foto J. Gryc, 1975)

za městem, směrem k jihu, patřil plzeňské městské obci a byl nyní z druhé ruky prodán plzeňskému izraelitovi. Jak se proslýchá a v důsledku všech okolností je tento pozemek – stejně jako všechny ostatní přilehlé pozemky – určen k tomu, aby byl brzy rozparcelován na staveniště. Z příčin,

⁹ NA Praha, fond PÚ/R, kart. 61.

Obr. 7. Plzeň, torzo sloupu s kaplicí a sochou Krista po bičování. 1659. Podstavec umístěný u obvodového pláště presbytáře klášterního kostela františkánů. (Foto V. Kovařík, 2012)

Obr. 8. Plzeň, torzo sloupu s kaplicí a sochou Krista po bičování. 1659. Pravá boční stěna podstavce s nápisem. (Foto V. Kovařík, 2012)

kteří mi jsou neznámy, se nový majitel ještě před převzetím tohoto pozemku rozhodl, že tato boží muka na jejich původním místě nestrpí a dá je bez dalších ohledů odstranit. Tato okolnost mě přiměla k tomu, abych bez meškání do této záležitosti vstoupil prostřednictvím zdejšího obecního úřadu, abych tak zabránil zničení těchto božích muk. To se stalo na začátku května tohoto roku, tedy více než měsíc předtím, než zpráva v »Pilsner Zeitung« dala panu konzervátoru E. Glocknerovi podnět k jeho zmíněnému zákroku u c. k. Centrální komise. Už v polovině května tohoto roku byla tato boží muka zaměstnanci našeho muzea na místě opatrně rozebrána a prozatím deponována v muzeu, dokud se nepodaří vyhledat vhodné místo v městském parku poblíž nové muzejní budovy. V samotné budově nebylo možno tuto památku postavit kvůli její výšce, která převyšuje výšku místností našeho ústavu, jež jsou k dispozici. Toto opatření jsem pokládal za naléhavé jednak proto, že nebylo možno pomýšlet na trvalé ponechání této památky na původním místě, jednak proto, že tato boží muka, sloužící jako nanejvýš nevhodný cíl pro dospělé i nedospělé uličníky, velice trpěla házením kamenů. To dosvědčují poškození, jako jsou uražení římsových profilů, okrajů akantových

listů korintské hlavice, jakož i socha představující sedícího Krista, jež se nacházela v horní kaplici, ale jež úplně zmizela, a to, že chybí kříž, který nahoře boží muka uzavíral. Tak jako tak bych neopomenul příležitostně o tomto případě informovat slavnou c. k. Centrální komisi, ale se zřetelem na vlastnictví plzeňské obce jsem tuto záležitost nepokládal za tak naléhavou, abych se viděl nucen ještě před zabezpečovací akcí slavnou c. k. Centrální komisi tím obtěžovat. Kromě toho jsem se obával, že v důsledku úředního jednání by mohlo dojít ke zdržení a kvůli převedení vlastnictví na nového majitele by mohla být promeškána vhodná chvíle k zabezpečení uchování této památky“.¹⁰

Centrální komise nejprve požádala o odborné vyjádření M. Dvořáka, jenž 7. 8. 1906 sdělil, že proti postavení památky u budovy muzea není námitek,¹¹ načež ještě téhož dne Centrální komise oznámila J. Škorpilovi, že mu děkuje za jeho zásah a že s jeho opatřeními plně souhlasí.¹²

10 NA Praha, fond PÚ/R, kart. 61, AMP, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43.

11 NA, fond PÚ/R, kart. 61.

Obr. 9. Plzeň, torzo sloupu s kaplicí a sochou Krista po bičování. 1659. Zadní a levá boční stěna podstavce s monogramy. (Foto V. Kovařík, 2012)

Ještě v roce 1906 stál sloup na svém novém místě, u regotizované části městského opevnění poblíž nové muzejní budovy, jak se dovídáme ze záznamu od L. Lábka: „Dne 21. listopadu 1906 dostavena Boží muka u musea a zasažen nový kříž na jejich vrcholku z bílého pískovce“.¹³ Při obnově památky roku 1906 bylo ovšem nutno některé její části zhotovit zcela nově, jak dokládá popis sloupu, pořizovaný Z. Wirthem pro zamýšlený soupis památek města Plzně (opis nápisu poté dne 12. 5. 1927 Z. Wirth poslal L. Lábkovi), jenž zní: „Před Umělprům. museem. Stávala při silnici Klatovská (Ferd.), sem přenesena 1906, přičemž dány nová deska, podstavec, nový kříž a soška Ecce homo. [...] Pískovec, vys. 4.45 m. Sokl profilován vlnovkou, hladký hranolový stylobat s převislou římsou, sloup korintský, dolní třetina obložena čtyřmi akanthy, na něm otevřená kaplice, na 3 strany segm. oblouky, římsa vypiatá a kříž; v kaplici soška Ecce homo. Na stylobatu v mělce prohloubených výplních: 1. monogram MARS pod titlou, dole srdce. 2. [Dvě slova nečitelná, poté monogram AM s trojitým křížem.] 3. A. 1659/hat diese Mardt= / er Gott dem All= / mechtigen aufs: / setzen Lasen zur/ Eren seiner Pein/ mardter der er/ bare Herr Las: / ar de Utern und/ seiner ... (dále řádek nečit.)“.¹⁴

Obr. 10. Plzeň-Křimice, areál zámku, depozitář. Torzo dříku sloupu neznámé provenience se čtveřicí zdobných akantů (na obrázku uprostřed). 17. století (?). (Foto V. Kovařík, 2012)

Stav sloupu s kaplicí po transferu v roce 1906 zachycuje řada historických fotografií,¹⁵ které dokládají, že sloup byl vhodně postaven na vyvýšené místo do středu konkávně projmutého úseku nových hradeb čelem do parku (obr. 3 a 4). V této poloze stál sloup bez větších problémů od roku 1906 až do roku 1944, kdy byl silně poškozen vojenským náletem. V Lábkově místopisné sbírce se o tom stručně píše, že památka byla „bombardováním r. 1944 rozbita“;¹⁶ v tomto případě šlo zjevně o velký nálet na Plzeň dne 20. 12. 1944. Dokládá to i další dobová zpráva, podle které tato boží muka „téměř nadobro zničil nálet v prosinci roku 1944“.¹⁷ Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni proto po válce uvažovala o opravě památky, jak vyplývá ze zprávy ze září roku 1948. V ní čteme: „Rovněž oprava dalších Božích muk u musea, náletem těžce poškozených, je v programu“.¹⁸ K opravě však nakonec nedošlo; ještě na Lábkových fotografiích z června roku 1956 lze vidět – vedle přeraženého sloupu mariánského, o němž píšeme níže – pouze podstavec, poškozený bombardováním, se železným čepem jako zbytkem po osazení dříku sloupu (obr. 5).¹⁹

Další osudy zbytků památky nejsou zcela jasné. Podle některých údajů torzo sloupu stálo na svém místě

12 NA, fond PÚ/R, kart. 61. AMP, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43.

13 AMP, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43.

14 ÚDU AV ČR, Dokumentační a sbírkové fondy, Zdeněk Wirth, krabice XIX, svazek 3, fol. 315. Přepis nápisu viz AMP, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43.

15 AMP, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43. Západočeské muzeum v Plzni – Národopisné muzeum Plzeňska, Kroužek přátel starožitností, inv. č. 11516, foto J. Karel, b. r. – Sloup je zachycen též na pohlednici od R. Maška z roku 1916, kterou publikovali MAZNÝ, P.; HARMÁČEK, V.: *Velká kniha plzeňských pohlednic*, s. 107. Další fotografii z roku 1916 uvádějí MADEROVÁ, M.; MAZNÝ, P.: *Plzeň očima Ladislava Lábka*, s. 89.

16 AMP, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43.

17 *Znovupostavení Božích muk u nemocnice v Plzni*, nestr.

18 *Odbor pro ochranu památek*, s. 5.

19 AMP, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43.

Obr. 11. Plzeň, Prešovská ul. 7, dům U Zlatého slunce, dvůr. Torzo dřívku sloupu neznámé provenience s korintskou hlavicí. 17. století (?). (Foto V. Kovařík, 2012)

přínejmenším do roku 1992, načež byl podstavec převezen nejprve na jakési neznámé místo, a poté byl uskladněn v depozitáři Technických služeb města Plzně.²⁰ Na několika snímcích ve fotoarchivu územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu pořízených v roce 1989 je však vidět, jak torzo sloupu (podstavec) stojí mezi opěráky u vnější stěny presbytáře bývalého františkánského klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Plzni;²¹ památka musela tedy být na toto tmavé místo přenesena někdy v době před rokem 1989. Na jiném snímku, datovaném do roku 1975, leží na zemi v ploše před polygonálním závěrem presbytáře kostela kaplice (již bez sochy Krista; obr. 6), kterou lze s vysokou mírou pravděpodobnosti ztotožnit s kaplicí tvořící původně součást námi sledovaného barokního sloupu.²² O dalším

osudu kaplice takto zachycené v roce 1975, která dosud nebyla nalezena, se nám nepodařilo dohledat žádné bližší zprávy.

Naproti tomu poškozený podstavec spolu s patkou dřívku sloupu zůstal na svém místě u františkánského kostela až do dneška. Stojí na cihelné podezdívce při severní vnější stěně mezi opěráky presbytáře, těsně při jednom z nich (obr. 7-9). Kolem podstavce roste nízká vegetace, místo je vlhké a ne příliš důstojné; okolí slouží jako skladiště stavebního materiálu. Patka podstavce je silně poškozena, originální kámen (pískovec střední zrnitosti okrové barvy) se sype na pouhý dotyk rukou. Střední díl podstavce je stále poškozen vlivem bombardování Plzně na konci roku 1944, některé jeho části chybí. Římsa podstavce má olámané rohy, plintus patky zmizelého sloupu byl v minulosti roztržen a zřejmě již v souvislosti s přesunem na začátku 20. století lepen. Celkový technický stav památky lze charakterizovat jako havarijní, vyžadující rychlý restaurační zásah.

Při pátrání po dalších zbytcích sloupu se naše pozornost obrátila do nedalekých Křimic. V areálu zdejšího zámku se dochovala mimo jiné část dřívku sloupu, provedeného rovněž z pískovce střední zrnitosti okrové barvy, jehož spodní část je ozdobena charakteristickou čtveřicí akantových listů. Dřík sem byl přivezen zaměstnanci plzeňského muzea zřejmě někdy počátkem devadesátých let 20. století, ještě spolu s mnoha jinými fragmenty staré sochařské a kamenické práce.²³ Podobá se nápadně dřívku zkoumaného sloupu s kaplicí a sochou Bolestného Krista po bičování a nyní je uložen v depozitáři (obr. 10). Jednoznačně ztotožnit oba dřívky prozatím však není možné.²⁴

Jiný podobný fragment, tentokrát horní části dřívku sloupu včetně korintské hlavice, jenž by rozměrově i tvarem odpovídal sloupu na Borech, se totiž nalézá na dvoře domu *U Zlatého slunce* v Plzni, kde sídlí plzeňské pracoviště Národního památkového ústavu (obr. 11).²⁵

Otázka provenience zmíněných fragmentů barokního sochařství a jejich vztahu, pokud existoval, ke sloupu s kaplicí a sochou Krista po bičování stojícímu kdysi v Plzni-Borech, zůstává otevřena pro další studium.

20 STRNADOVÁ, K.: *Boží muka v Plzni jako symbol lidského bytí*, s. 28.

21 NPÚ, ú. o. p. v Plzni, fotoarchiv, snímky od J. Gryce, inv. č. 205829–205831, 205833.

22 NPÚ, ú. o. p. v Plzni, fotoarchiv, snímek od J. Gryce, inv. č. 77466.

23 Tyto fragmenty ležely donedávna fakticky jako nepotřebný kámen v ploše při vstupu do zámeckého parku. K jejich základnímu roztřídění a vhodnějšímu uložení došlo teprve nedávno díky iniciativě majitele křimického zámku, Ing. J. Lobkowicze.

24 Zatímco průměr křimického dřívku by rozměrově odpovídal, problém je v délce fragmentu, který je dle odhadu kratší, než byl borský sloup (křimický dřívku sloupu odpovídá cca 4/5 délky původního dřívku s kaplicí a sochou Krista). Pojetí akantových listů na dřívku z Křimic se zdá být ve srovnání s historickými snímky borského sloupu též poněkud odlišné a odpovídá spíše mladší dataci tohoto křimického torza.

25 Odkud tyto fragmenty pocházejí, se však zatím nepodařilo vypátrat.

Sloup se sochou Panny Marie (Madony) Svatohorské z roku 1737 stávající u pivovaru, při takzvané Doubravecké silnici v Plzni

Druhý ze sloupů, jemuž se zde věnujeme, je reprezentantem jednoduchého (základního) typu mariánského sloupu, jenž se skládá z hranolového podstavce, štíhlého, poměrně vysokého dřívku, v tomto případě s iónskou hlavicí, a sousoší Madony na vrcholu. Zatímco jeho dvě boční stěny a zadní stěna jsou opatřeny prázdnými plochami, orámovanými jednoduchou sekanou linkou, v čelní stěně podstavce sloupu je vysekáno vpadlé pole s konkávně skrojenými rohy. Uprostřed tohoto pole jsou vyobrazeny na schematicky podaném terénu reliéfy dvou klečících donátorů v barokním oděvu, vpravo je to figura muže, vlevo ženy, obě postavy se sepnutými rukama. Pod figurami se nalézá reliéf kamenických nástrojů – kružidla, kladiva a dvou dlát. V rozích čelní stěny podstavce jsou kamenicky provedeny jednotlivé číslice letopočtu 1737, uprostřed nahoře pak jméno donátora a autora, plzeňského barokního kameníka a sochaře Antonína Hericha, a to takto: ANTONI // HERIH. Sousoší Panny Marie s Ježíškem na vrcholu sloupu představovalo v poněkud lidovějším barokním podání Madonu Svatohorskou, po celé barokní období populární zpodobení zázračné středověké Madony z proslulého poutního místa Svatá Hora u Příbrami. Svatá Hora byla z Plzně dosažitelná rovněž právě po takzvané Doubravecké cestě, u které sloup původně stával. Bezprostřední okolí sloupu dotvářelo ještě poněkud mladší kamenné klekátko, sestávající ze dvou podpůrných, jednoduše profilovaných kusů a poměrně masivní překladové desky.

O vzniku sloupu v roce 1737 a jeho donátoru A. Herichovi věděl L. Lábek, jenž o památce (a také o místní pověsti, jež byla se sloupem spjata) v roce 1926 napsal: „O Herichovi víme zatím alespoň tolik, že byl krátce předtím (r. 1734) přijat za měšťana. Zemřel roku 1754 (3. března) stár 48 let. Také pověst oživuje tento památník. Vypráví o dvou bratřích, kteří, ztratili rodiče, rozešli se do světa. Jeden zbohatl, druhý však zůstal chudým a těžce bojoval s nepřízní osudu. Po mnoha letech rozpomenul se bohatý a toužil spatřiti svého bratra a rodné místo. Zvěděl záhy, v jak trudných poměrech se bratr nachází a tím více spěchal k domovu. Již se blížil k obci, když proti němu spěšně kráčí muž, chudobně oděný. Bratře – ozvalo se jako na povel s obou stran a již si leželi v náručí. Než, bylo to poslední slovo chudého, z přílišné radosti skácel se k zemi, raněn mrtvicí. Na památku smutné události vznikl pak Mariánský sloup a podoby obou bratří vytesány jsou prý na jeho podstavci“.²⁶ V dalším svém příspěvku z roku 1935 uvedl L. Lábek nové informace o donátorovi sloupu; zároveň opravil určení typu vrcholové mariánské sochy, již předtím pokládal za sochu Panny Marie Plzeňské: „Socha Panny Marie na sloupu jest replikou sochy svatohorské – nikoliv, jak jsme se dříve domnívali, plzeňské. Jest tu ovšem podána ještě ve starém pojetí – vysoká, štíhlá – proti dnešní představě nízké, se širokým pláštěm, který tuto změnu v nazírání vlastně způsobil. Umělecká osobnost Antonína

Obr. 12. Plzeň, sloup s Pannou Marií Svatohorskou. 1737. Původní poloha u městského pivovaru, u takzvané Doubravecké cesty. Celkový pohled. (Západočeské muzeum v Plzni, Národopisné muzeum Plzeňska, Kroužek přátel starožitností, inv. č. 104, b. a., 1911)

Herricha nabyla během posledních let na své plastičnosti. Na starém kamenném mostě Pražském zjištěna na sousoší Piety jeho signatura z roku 1750 a známe mimo to ještě dvě sochy po stranách Piety, kdysi zde stávající, které byly přemístěny na Saský most. Mimo to, jak lze dosti důvodně předpokládati, vytvořil Herrich i obě sochy Flory a Pomonny, které jsou dnes postaveny poblíž musea. Tvarovou analýzou bylo by lze připsati Herrichovi ještě díla další.“ Ve stejném příspěvku z roku 1935 se pak Lábek zabývá situováním sloupu a důvody, proč byl postaven právě u silnice k Doubravce; uvádí o tom: „Cesta z Plzně ku Praze vedla kdysi dnešní pivovarskou branou uprostřed pivovarských budov a v blízkosti dnešní vodárenské věže odbočovala směrem k Doubravce. Toto místo bylo jakýmsi významným mezníkem města Plzně, neboť tu stála »poprava«, to jest šibenice, kdysi nákladně vybudovaná. [...] Ve století XVIII. ubíralo se tudy každoročně procesí ku Svaté Dobrotivé a na Svatou Horu. A právě tato poslední náboženská manifestace dala vzniknouti sloupu, který zde blízko »popravy« stával od roku 1737 a teprve roku 1934 byl přenesen na nové stanoviště v zahradě ředitelské vily Městského pivovaru. Nápis na sloupu praví, že jej postavil Antonín Herrich,

26 LÁBEK, L.: *Od „Spravedlnosti“ ku kostelu sv. Jiří pod Pecihrádkem*, s. 7. K osobě a dílu kameníka A. Hericha stručně též BLAŽÍČEK, O. J.: *Sochařství baroku v Čechách*, s. 262.

Obr. 13. Plzeň, sloup s Pannou Marií Svatohorskou. 1737. Stav po přesunu provedeném v roce 1934. (Archiv města Plzně, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43, foto L. Lábek, po roce 1935)

plzeňský sochař. Stalo se tak pravděpodobně z vlastního popudu a se zbožným úmyslem; klečící postava dárcova a jeho manželky tomu zřejmě nasvědčují. Ale sloup postaven zde také proto, že na tomto místě, těsně před branami Plzně, mívala procesí svá zastavení“.²⁷

V roce 1911 se sloup objevuje v písemných pramenech týkajících se jeho plánované opravy. Dne 28. 3. 1911 arciděkan J. Černý ve své žádosti adresované městské radě v Plzni, ve které prosil o provedení oprav několika sochařských památek, mimo jiné napsal: „[...] Dále prosí v účtě podepsaný, aby se slavná městská rada ráčila toho dobrotitivě ujeti, aby památný sloup se sochou P. Marie, stojí v akciovém pivovaru na Doubravské silnici, byl opraven; neboť socha P. Marie jest v obličejích tak poškozena, že vzbuzuje v mimojdoucích pohoršení. Též u této sochy konají se o dnech křížových pobožností. V účtě podepsanému není známo, kdo ten sloup postavil a kdo by byl povinen

náklad s opravou spojený nésti.“²⁸ Natěrač a pozlacovač Ant. Gustav Görg poté 9. 5. 1911 vskutku sestavil rozpočet, vztahující se ovšem pouze na nátěr sloupu, který odeslal městskému stavebnímu úřadu. Rozpočet zněl takto: „Předběžní rozpočet přes nátěr Mariánského sloupu za akciovým pivovarem a silnici Doubravské. Sochu Panny Marie, sloup a podstavec klekátku dobře očistit, horkou fermeží napustit, třikrátě dobrou fermežovou barvou natřít, úhrnem korun 30.“ Stavební úřad hned nato, 12. 5. 1911, sepsal zprávu, v níž je o nastávající opravě sloupu uvedeno toto: „Mariánský sloup stojící na silnici doubravecké mezi pivovary doporučuje stavební úřad opraviti umělým kamenem, poté celý sloup po náležitém očistění a napuštění horkou fermeží znovu přiměřeným tónem natřít. Práce tato vyžadovati bude náklad cca 60 K.“ Zpráva pojednávala i o plánu oprav dalších soch podle návrhu J. Černého. V jejím závěru se pak píše: „Jakkoliv stavební úřad natírání kamenných soch by nikdy nedoporučil, přimlouvá se v tomto případě za to, aby sochy z větší části zvětralé po očistění byly náležitě kamenným tmelem vyspraveny a poté natřeny, mají-li se sochy tyto na delší dobu zabezpečiti.“

Městská rada 19. 5. 1911 nařídila, aby sloup byl nákladem 60 korun opraven. Oprava byla skutečně provedena, i když za finanční částku o něco vyšší, jak se dovídáme ze stručné zprávy ze září 1911: „Stavební úřad opatřil opravu Mariánského sloupu u akciového pivovaru nákladem korun 78.00“.²⁹ Zajímavé je, že v citovaných spisech není žádná zmínka o zhotovení nové hlavy mariánské sochy, tedy o práci, o které se zmiňuje různým způsobem pozdější literatura. Zatímco Z. Wirth napsal, že „uražená hlava P. Marie plz. opravena 1915 Vojt. Šípem“³⁰ L. Lábek měl jiný názor – ve své knížce z roku 1926 uvádí, že „hlava jest však dílem doby nejnovější, neboť ji povětrnost zničila a musela býti roku 1911 znovu vymodelována“³¹ a v roce 1935 k tomu dodává, že „uražená hlava Panny Marie byla již r. 1911 doplněna sochařem O. Valtrem“.³²

Z období mezi světovými válkami máme dochovány také první zevrubnější popisy sloupu. L. Lábek v roce 1926 sloup (jehož vrcholovou sochu tehdy ještě pokládal za sochu Panny Marie Plzeňské) popsal těmito slovy: „Asi 100 kroků od místa bývalého popraviště při pravé straně Doubravecké silnice stojí zmíněná již Boží muka. Jsou kamenná, v celku ještě renaissanční architektury; ačkoliv pochází až z počátku XVIII. století. V řadě Božích muk v nejbližším okolí Plzně dochovaných, jsou tato odlišného rázu. Nejsou to vlastně Boží muka vůbec, nýbrž Mariánský sloup, který jest památkou rozsáhlého mariánského kultu v Čechách XVII. a XVIII. století. Zde pak jde o repliku velmi uctívané Madony Plzeňské, případně i o jakousi miniaturu krásného morového sloupu na velkém náměstí. Štíhlý, hladký sloup s korintskou hlavicí nese sochu Madony, lidového pojetí, jejíž hlava jest však dílem doby nejnovější, neboť ji povětrnost zničila a musela býti roku 1911 znovu

27 LÁBEK, L.: *Mariánský sloup z okolí bývalého popraviště*, s. 23.

28 AMP, Archiv města Plzeň, kart. 1168.

29 AMP, Archiv města Plzeň, kart. 1168.

30 ÚDU AV ČR, Dokumentační a sbírkové fondy, Zdeněk Wirth, krabice XIX, svazek 3, fol. 315.

31 LÁBEK, L., cit. 26, s. 7.

32 LÁBEK, L., cit. 27, s. 23.

Obr. 14. Plzeň, torza sloupu s Pannou Marií Svatohorskou – podstavec, spodní část dřívku s patkou, socha Madony, hlavice s horní částí dřívku (na obrázku leží torza na zemi uprostřed a vpravo). 1737. Stav po živelném transferu v roce 1956. (Na obrázku stojí vlevo torzo sloupu s kaplicí a sochou Krista po bičování z roku 1659.) (Archiv města Plzně, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43, foto L. Lábek, 1956)

vymodelována. Na obdélníkovém podstavci v prostém rámci s vykrojenými rohy vytesán jest »křestní list« sloupu, totiž jméno donatora (dárce) ANTONI HERIH a v rozích letopočet 1737. Emblem kamenický, kladivo, kružítko a dláta, svědčí, že dárce byl kameníkem i sám tvůrcem této sochy. Spatřujeme tu i jeho postavu spolu s manželkou, jak proti sobě klečí se sepjatýma rukama³³ V již výše zmíněném rukopisném soupisu uměleckých památek Plzně od Z. Wirtha se pak o sloupu píše: „U silnice do Doubravky (původně šla pivovarem, ale při stavbě bednárný 1842 přeložena i se sochou na severovýchod) (J. Vrba Chodsko 1928) na bývalém popravišti. Na Městské spravedlnosti. Pískovec, přes 5 m vys. Hranolový podstavec se soklem a profil. římsou, sloup barokně jonský, socha plz. P. Marie. Na podstavci v průčelí relief: klečící muž a žena s rukama spjatýma, kamenický emblem, kružítko, kladivo, 2 dláta, v rozích 1737, nahoře: ANTONI HERIH. Pískovcové klekátko tvoří deska spočívající na balustrech a kamenný polštář. Uražená hlava P. Marie plz. opravena 1915 Vojt. Šípem“³⁴

Původní umístění sloupu (pokud nepočítáme jeho polohu v době před rokem 1842) včetně klekátko nám dokládá fotografie z roku 1911, uložená ve sbírkách Národopisného muzea Plzeňska (obr. 12).³⁵ Je na ní mimo jiné patrná starší podoba překladové desky klekátko a při pohledu na vrcholové sousoší zjistíme, že chybí hlava Panny Marie, po které tehdy zbyl pouze železný čep. Když se v důsledku rozšíření areálu pivovaru památka ocitla v roce 1929 na jeho pozemku a v její těsné blízkosti došlo k rozsáhlé stavební činnosti (stavbě pivovarských sladoven), bylo rozhodnuto o transferu sloupu. Zpráva úřadu pro technické záležitosti města Plzně z 12. 5. 1930 k transferu uvádí: „Boží muka s Mariánskou sochou z r. 1737, ke které se pojí tradice popravy Jana Kozíny, stojící na pozemku č. kat. 2318/3 předaném do majetku pivovaru, budou Měšťanským pivovarem po dohodě s obcí přemístěna na vhodnější místo, veřejně přístupné.“ Město poté požádalo o posudek městského archiváře F. Macháčka, který dne

Obr. 15. Plzeň, torzo sloupu s Pannou Marií Svatohorskou. 1737. Patka podstavce nalézající se u obvodového pláště presbyteria klášterního kostela františkánů. (Foto V. Kovařík, 2012)

Obr. 16. Plzeň-Křimice, areál zámku, torzo sloupu s Pannou Marií Svatohorskou. 1737. Podstavec s římsou, plintem, patkou a oddělenou spodní částí dřívku, ležící na zemi. (Foto V. Kovařík, 2006)

18. 7. 1930 vypracoval toto stanovisko: „Podepsaný spolu se správcem městských sadů p. V. Čočkem prohlédl sochu Madonny v Měšťanském pivováře a situaci okolo pivovaru a zjistil a navrhuje toto: Socha Madonny spočívá na soklu asi ¾ m vysokém, na němž je postaven štíhlý vysoký sloup, na vrcholu sloupu potom je umístěna socha Madonny, která nevyniká zvláštní uměleckou cenou, ale přece jen je zcela dobrou řemeslnou prací barokovou. Na podstavci je nápis ANTON HERICH 1737 s emblemami kamenického řemesla. Socha tedy jest dílem kamenického mistra Antonína Hericha neboli Höricha, který až do roku 1749 pracoval v domě čp. 145, který byl jeho majetkem. Proporce celého díla jsou šťastně řešeny a na jiném místě, než je dosavadní, ještě lépe vyniknou, takže socha bude zcela slušnou ozdobou místa, kde bude umístěna, a význačným bodem, poněvadž

33 LÁBEK, L., cit. 26, s. 6–7.

34 ÚDU AV ČR, Dokumentační a sbírkové fondy, Zdeněk Wirth, krabice XIX, svazek 3, fol. 315.

35 ZM v Plzni – NMP, KPS, inv. č. 104., b. a., 1911.

vyčníká i svou výškou asi 5 m. Zrušením doubravecké silnice tato socha sama ztratila svůj smysl, poněvadž s pivovarem přímo nemá nic společného ani historicky, ani ideově. Proto navrhuji, aby byl Městský pivovar požádán o přemístění této sochy tak, aby byla veřejně přístupná. Přitom však přeče bych doporučoval, aby socha ta zůstala umístěna v té čtvrti, pro kterou původně byla určena, poněvadž je jistě účelnější, jestliže historické a umělecké památky jsou roztroušeny po celém městě, zvláště nejsou-li to památky významu unikátního. Za nejuhodnější místo pro nové umístění sochy pokládám s kol. Čočkem předmostí želez. mostu směrem od města vlevo (u sv. Jana), kde je dnes prázdná plocha mezi stanicí autobusu a stanicí elektrické dráhy. Socha byla by umístěna uprostřed této prostoty na nízkém trávnickovém podstavci, lemovaném ovrubníky, a stala by se tu cennou dominantou celé této prostoty. Ideově se sem také dobře hodí, poněvadž se tu zastavují pohřby. Připomínám ještě, že socha je všelijak natřena a že bude nutno ji celou odborně konservovat před definitivním postavením. Provádí takovéto práce Vojtěch Šíp, akademický sochař. Konečně ještě doporučuji, aby před definitivním rozhodnutím bylo zjištěno, jestliže snad při nové regulaci nezmění se nějak celá úprava předmostí, aby už podle toho bylo definitivně stanoveno místo pro sochu“.³⁶

Jednání o novém umístění sloupu se protáhla na několik let, takže k transferu došlo zřejmě až v roce 1934; o jednáních, jež tomu předcházela, nás informuje písemná zpráva ze dne 3. 2. 1933: „Revisní rada z 3. II. 1933. Přemístění historických Božích muk (ref. spr. rada Hecht). Při předávání zrušené Doubravecké silnice vyžádali si zástupci obce v protokolu ze dne 3. října 1929, aby Mariánská socha z r. 1737, ku které prý se pojí tradice popravy Jana Kozičky, byla po dohodě s obcí přemístěna na vhodnější místo, veřejně přístupné, jelikož se jedná o významnou a umělecky cennou památku. Správní rada v listopadové schůzi v r. 1929 nevzala na vědomí návrh obce a usnesla se na návrh technické komise přemístiti tuto památku na přístupné místo v pivovare. Usnesení toto bylo sděleno obci našim přípisem ze dne 26. listopadu 1929. Rada města Plzně ve schůzi 19. května 1930 jednala znovu o této záležitosti a po posudku městského archiváře a měst. stav. úřadu usnesla se 3. listopadu 1930 požádati pivovar, aby tato Boží muka, resp. Mariánský sloup, byla umístěna na nároží Nádražní třídy a ulice U Městského pivovaru, proti hotelu Rosii, za budoucím uličním hrazením na pozemku pivovaru, po zbourání dnešních objektů. Tím je o umístění této památky definitivně rozhodnuto. [...] V Plzni 3. března 1933.“³⁷ K samotnému transferu došlo zřejmě až následujícího roku, neboť v článku L. Lábka z roku 1935 se uvádí, že sloup „teprve roku 1934 byl přenesen na nové stanoviště v zahradě ředitelské vily Městského pivovaru.“ Při této příležitosti byl sloup opraven; Lábek o tom v témže článku poznamenal: „Mariánský sloup jest nyní velmi pečlivě opraven, jen krycí deska na klekátku má nemožně slabé proporce. (Uražená hlava Panny Marie byla již r. 1911 doplněna sochařem O. Valtrem). V Plzni, kde jsme tak chudí na pomníky, dlužno záchranu tohoto díla dvojnásob uvítati“.³⁸

Vzhled památky po jejím transferu dokládá několik fotografií z archivního fondu L. Lábka (jedna z nich viz obr. 13).³⁹ Je na nich vidět nově zhotovená hlava Panny

Obr. 17. Plzeň-Křimice, areál zámku, torzo sloupu s Pannou Marií Svatohorskou. 1737. Podstavec po přesunu na zpevněnou plochu. Pohled na čelní stěnu s reliéfní výzdobou a chronogramem. (Foto V. Kovařík, 2012)

Marie i nové, světlé spárování, například mezi třemi částmi, z nichž se skládá dřík sloupu. Patrná je ve srovnání s předchozím stavem těž doplněná (nová) krycí deska klekátka, jejíž proporce jsou zcela jiné než proporce předchozí desky. Samotné klekátko bylo oproti předchozímu stavu osazeno, jak se zdá, poněkud dále od podstavce sloupu.

36 AMP, Archiv města Plzeň, kart. 1219.

37 SOKOL, P.; HAJŠMAN, J.: *Po stopách plzeňské spravedlnosti*, s. 115.

38 LÁBEK, L., cit. 27, s. 23.

39 AMP, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43.

K dalšímu transferu došlo přibližně po dvaceti letech, v roce 1956, kdy byl sloup přenesen k budově plzeňského muzea (obr. 14). Tehdejší transfer však proběhl bezpochyby neodborně, neboť během něho byl sloup přeražen a silně poškozen, jak dokládají další fotografie z archivního fondu L. Lábka s popisem: „*Mariánský sloup, přeražený při převážení od pivovaru k museu, červen 1956*“.⁴⁰ Důvody tohoto přesunu a další osudy rozbitého sloupu uvádí J. Hajšman: „*Tehdy se rozšiřovala trolejbusová točna, sloup překážel a tak bylo rozhodnuto, že nahradí náletem poškozená boží muka, která stávala u novogotických hradeb mezi muzeem a hotelem Continental. Při neodborném transferu byl mariánský sloup (možná záměrně) rozlámán a nějaký čas ležel vedle rozbitých božích muk. Při následné likvidaci novogotických hradeb byly jeho zbytky nejprve přeneseny do areálu františkánského kláštera, kde byly shromažďovány poškozené církevní památky, později byla tato zarostlá halda pískovcových artefaktů přemístěna do křimického zámeckého parku. Zde leží dosud, v očekávání pomalé, ale neodvratné transformace na prapůvodní materiál – písek. Takto neslavně dopadl mariánský sloup, který býval ozdobou a dominantou doubravecké cesty*“.⁴¹

Fotografie od L. Lábka z roku 1956 ukazují, že dřív sloup byl přeražen při přesunu na tři kusy. U plzeňského muzea se tak na stejném místě na chvíli protnul osudy dvou sochařských památek, když vedle sebe ležely rozbité části obou památek barokního sochařství v Plzni – sloupu s kaplicí a sochou Krista po bičování a sloup se sochou Panny Marie Svatohorské (obr. 5 a 14). Co se týče sloupu s Madonou a jeho stavu po transferu, z fotografií vyplývá, že zvlášť byla ponechána patka podstavce, zvlášť zůstal dochován střední díl podstavce s římsou a patkou sloupu spojenou napevno čepem spolu se spodní třetinou dřívku. Opodál ležely další dva kusy dřívku, části klekátka, hlavičky s odlomenou horní částí dřívku a též poškozená socha Madony.

Osudy těchto fragmentů, lépe řečeno několika z nich, lze souhrnně vyjádřit takto: Jednotlivé části byly přesunuty do prostoru za presbytář bývalého františkánského kostela v Plzni stejně jako fragment sloupu s kaplicí a sochou Krista po bičování. Zatímco socha Madony včetně hlavičky sloupu a horní dvě třetiny jeho dřívku zmizely během následujících let neznámo kam, dochovala se (podobně jako podstavec sloupu s kaplicí a sochou Krista) patka podstavce, osazená dosud na provizorním kamenném základě na vlhkém a zanedbaném místě při stěně jednoho z opěráků presbytáře františkánského kostela v Plzni (obr. 15). Do terénu ponořená patka s nánosy špíny a bahna svým materiálem (středně- až hrubozrnný pískovec) i rozměrově přesně odpovídá střednímu dílu podstavce dochovaného pro změnu v Křimicích. Na povrchu patky jsou patrné zbytky barevných nátěrů, které jsou shodné s nátěry zbývajících kusů podstavce, takže o provenienci patky a její příslušnosti nemůže být pochyb. Střední díl podstavce sloupu spolu s římsou a patkou a spodní třetinou dřívku byl zřejmě počátkem devadesátých let 20. století převezen spolu s několika dalšími fragmenty, jak již bylo výše zmíněno, do areálu zámku v Plzni-Křimicích. Zde zbytky mariánského sloupu byly pohozeny volně v terénu a pozvolna zarůstaly vegetací (obr. 16). Teprve nedávno došlo k jejich lepšímu umístění: podstavec byl osazen

Obr. 18. Plzeň-Křimice, areál zámku, depozitář. Torzo sloupu s Pannou Marií Svatohorskou. 1737. Spodní část dřívku. (Foto V. Kovařík, 2012)

na zpevněnou plochu při vnitřní ohradní zdi zámeckého parku v Křimicích (obr. 17), spodní třetina dřívku byla uložena do depozitáře (obr. 18).

Na dvou pozapomenutých památkách jsme se pokusili ukázat, že fond barokního sochařského umění byl v Plzni v minulosti mnohem pestřejší a bohatší, než je tomu dnes. Především během války a po válce některá díla zanikla, případně byla těžce poškozena a do značné míry ztratila svou vypovídací schopnost a památkovou hodnotu. Městský prostor a památkový fond, a vlastně celá společnost tak přišla o doklady umu a náboženské víry našich předků. Právě i v této souvislosti spočívá důležitost všech soupisových a dokumentačních prací. Jejich výsledky v podobě shromážděných archivních rešerší, historické

40 AMP, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43.

41 HAJŠMAN, J.: *Zaniklá ves s turzí Týnec a Pecihrádek v Plzni*, s. 48.

i současné obrazové dokumentace, zaměření a dalších údajů výrazně napomáhají k zachycení stop po zaniklých, poškozených či ztracených památkách pro budoucí generace. V některých případech mohou posloužit i pro jejich případnou obnovu (rekonstrukci) a rehabilitaci.

Budoucnost částí sloupů, jichž se týkal tento článek a jejichž osudy se paradoxně vzájemně protnul ve druhé polovině 20. století, je nejistá. Přesto doufáme, že bude příznivější než doposud. Snad se najde i vůle

k rehabilitaci obou památek na novém, vhodném a důstojném místě v Plzni. Pro Plzeň a plzeňskou veřejnost byly kdysi určeny a dlouhá léta připomínaly životy místních lidí, kteří se podíleli na vzniku a později i na jejich záchraně.

Článek vznikl jako součást vědeckovýzkumné práce Národního památkového ústavu, financované z dotace Ministerstva kultury v rámci úkolu DKRVO 10 H 3010 110.

Prameny

- Archiv města Plzně, Místopisná sbírka Ladislava Lábka, kart. 43.
 Archiv města Plzně, Archiv města Plzeň, kart. 1168.
 Národní archiv Praha, fond Památkový úřad Rakousko (NA, PÚ/R), kart. 61.
 Národní památkový ústav, generální ředitelství, fotoarchiv. Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni, fotoarchiv.
 Ústav dějin umění Akademie věd České republiky, Dokumentační a sbírkové fondy, Zdeněk Wirth, krabice XIX, svazek 3, fol. 315.
 Západočeské muzeum v Plzni, Národopisné muzeum Plzeňska, Kroužek přátel starožitností, Sběrka fotografií a negativů.

Literatura a nepublikované zprávy

- BLAŽÍČEK, Oldřich J.: *Sochařství baroku v Čechách*. Praha, SNKLHU, 1958.
 BROŽ, Josef: Boží muka z Plzeňska a Telecka na Moravě. *Český lid*. 1899, roč. 8, s. 292–301, kresba na s. 295.
 FOUĐ, Karel: Plzeňská boží muka. In *Bulletin Základního informačního střediska VTEI státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni*. 8. Plzeň, Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1990, s. 90–95, kresba na s. 92.
 FOUĐ, Karel: K soupisu kamenných božích muk na území města Plzně. *Zprávy památkové péče*. 1992, roč. 52, č. 5, s. 24–26.
 HAJŠMAN, Jan: *Zaniklá ves s tvrzí Týnec a Pecihrádek v Plzni*. Plzeň, Petr Mikota, 2007.
 LÁBEK, Ladislav: *Od „Spravedlnosti“ ku kostelu sv. Jiří pod Pecihrádkem*. Plzeň, Grafické závody, 1926.
 LÁBEK, Ladislav: Mariánský sloup z okolí bývalého popraviště. *Plzeňsko*. 1935, roč. 17, č. 2, s. 23.
 MADEROVÁ, Marie; MAZNÝ, Petr: *Plzeň očima Ladislava Lábka*. Plzeň, Starý most, 2003.
 MAZNÝ, Petr; HARMÁČEK, Václav: *Velká kniha plzeňských pohlednic*. Plzeň, Starý most, 2008.
 Odbor pro ochranu památek. *Zprávy Společnosti pro národopis a ochranu památek v Plzni*. 1948, č. 1, s. 5.
 SOKOL, Petr; HAJŠMAN, Jan: *Po stopách plzeňské spravedlnosti. Historie a topografie hrdelního soudnictví*. Domažlice, Nakladatelství Českého lesa, 2010.
 STRNADOVÁ, Karolína: *Boží muka v Plzni jako symbol lidského bytí*. Plzeň 2012. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Pedagogická fakulta.
 Znovupostavení Božích muk u nemocnice v Plzni. In *Zprávy společnosti pro národopis a ochranu památek v Plzni*. Plzeň, b. n., 1946.

Summary

The column with a lantern and a statue representing Christ after the Flagellation and the column with a statue representing the Virgin Mary (Madonna) of Svatá Hora – two temporarily forgotten Baroque monuments in Pilsen and their fates

Keywords: *columns and pillars with the statues of the Virgin Mary, the Holy Trinity and other saints — transfers and devastation of historic sculptures — Pilsen — column from 1659 with a lantern and a statue representing Christ after the Flagellation — column from 1737 with a statue representing the Virgin Mary (Madonna) of Svatá Hora*

The treatise deals with two selected examples of only fragmentarily preserved and temporarily a little forgotten Baroque sculptures in Pilsen – the column with a lantern and a statue representing the Suffering Christ after the Flagellation and the column with a statue representing the Virgin Mary (Madonna) of Svatá Hora (Holy Mountain). Both the relics belong to the set of monuments presented in a forthcoming voluminous publication on columns and pillars with the statues representing the Virgin Mary, the Holy Trinity and other saints in the territory of the current Pilsen Region. The former column,

bearing a statue representing Christ after the Flagellation inside the top lantern, dates back to 1659 according to an inscription on its pedestal. It initially used to stand at Pilsen-Bory in the fields to the left of the road leading to Klatovy. In 1906 it was transferred to the edifice of Pilsen's museum. In 1944 it was badly damaged during the wartime air raids. Its pedestal was subsequently removed to a secluded position near Pilsen's Franciscan church. The latter column was erected in 1737. It used to stand in the vicinity of the municipal brewery near the road leading to Doubravka. In 1934 it was transferred to another place, not far away from its initial position. The next transfer took place in 1956, with the column considerably damaged during the works. In 1956, the fates of both the columns intersected; afterwards, their remains were resting side by side for a certain time on the grounds of the current West Bohemian Museum in Pilsen. As far as both the sculptures are concerned, the treatise points out to a substantial loss of heritage values for Pilsen's historic urban area, mentioning simultaneously the option of restoring (reconstructing) and rehabilitating them on the base of preserved archival documents and old photographs.

(Translated by Karel Matásek)